

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27.04.2016, sp. zn. Tpjn 305/2014, ECLI:CZ:NS:2016:TPJN.305.2014.1

Číslo: 30/2016

Právní věta: Ochranná výchova, Ústavní výchova, Řízení proti dětem mladším patnácti let § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. I. Povaha řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů, která nemá speciální ustanovení o přeměně ochranné výchovy na ústavní výchovu, přičemž nejde o trestní řízení, vylučuje, aby ve věci dítěte mladšího patnácti let, jemuž byla uložena za čin jinak trestný ochranná výchova podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m., bylo analogicky použito ustanovení § 23 odst. 1 z. s. m. Z tohoto důvodu nelze ochrannou výchovu uloženou podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. přeměnit na ústavní výchovu. Ochranná výchova, Ústavní výchova, Řízení proti dětem mladším patnácti let, Soud pro mládež, Soud ve věcech péče o nezletilé, Místní příslušnost, Rozhodnutí soudu § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m., § 971 odst. 1 o. z., § 466 písm. o) z. ř. s., § 467 z. ř. s., § 93 odst. 11 z. s. m., § 471 odst. 1 z. ř. s. II. V případě, že uložená ochranná výchova podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. již splnila svůj účel, soud pro mládež ochrannou výchovu zruší [§ 93 odst. 11 věta druhá z. s. m. a § 24 odst. 1 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů – dále jen „zákon č. 109/2002 Sb.“]. Řízení, v němž se rozhoduje o zrušení ochranné výchovy uložené podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m., se vede ve smyslu § 96 z. s. m. podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů [dále jen „z. ř. s.“; viz § 466 písm. o) z. ř. s.], před soudem pro mládež, který v řízení, v němž se postupuje podle zákona o zvláštních řízeních soudních, je současně i soudem ve věcech péče o nezletilé podle § 2 písm. t) z. ř. s. Jeho místní příslušnost se řídí ustanovením § 467 z. ř. s. Jsou-li v souvislosti s rozhodováním o zrušení ochranné výchovy splněny s ohledem na poměry dítěte mladšího patnácti let podmínky pro uložení ústavní výchovy podle § 971 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, může být toto rozhodnutí o zrušení ochranné výchovy spojeno s rozhodnutím o uložení ústavní výchovy [§ 466 písm. n) z. ř. s.], o kterém rozhodne příslušný soud pro mládež na návrh např. ředitele výchovného ústavu [§ 24 odst. 1 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb.] nebo státního zástupce [§ 8 odst. 1 písm. b), odst. 2 z. ř. s.], anebo i bez návrhu ve smyslu § 13 odst. 1 z. ř. s. (srov. § 468 odst. 1, 2 z. ř. s. a contrario). Soud pro mládež rozhoduje o zrušení ochranné výchovy usnesením podle § 93 odst. 11 věty druhé z. s. m.; je-li však toto rozhodnutí spojeno s uložení ústavní výchovy, rozhoduje podle § 471 odst. 1 z. ř. s. rozsudkem.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.04.2016

Spisová značka: Tpjn 305/2014

Číslo rozhodnutí: 30

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Ochranná výchova, Řízení proti dětem mladším patnácti let, Ústavní výchova

Předpisy: § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

S T A N O V I S K O **trestního kolegia Nejvyššího soudu**

k postupu v případě, že ochranná výchova uložená dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, splnila svůj účel, a k otázce, zda a jakým postupem ji lze přeměnit v ústavní výchovu

1. Předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu podle § 21 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 6/2002 Sb.“), a čl. 14 odst. 1 písm. f) jednacího řádu Nejvyššího soudu navrhl, aby trestní kolegium Nejvyššího soudu zaujalo stanovisko k otázce přeměny ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže – dále jen „z. s. m.“ nebo „zákon č. 218/2003 Sb.“), v ústavní výchovu. Tento návrh učinil na základě podnětu nejvyššího státního zástupce ze dne 18. 7. 2014.

2. Z předloženého podnětu vyplývá, že Nejvyšší státní zastupitelství obdrželo ze soustavy státního zastupitelství informace o rozdílné praxi soudů pro mládež při rozhodování o přeměně ochranné výchovy, uložené podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný, v ústavní výchovu za použití § 23 odst. 1 z. s. m., tedy podle hlavy druhé tohoto zákona. Použití posledně citovaného ustanovení je podle nejvyššího státního zástupce diskutováno v souvislosti s řízením podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. v podstatě již od nabytí jeho účinnosti a jsou zastoupeny názory jak pro možnost přeměny ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. v ústavní výchovu, tak i proti takové možnosti.

3. Podle nejvyššího státního zástupce možnost analogického užití ustanovení § 23 odst. 1 z. s. m. i na řízení ve věcech dětí mladších patnácti let souvisí s otázkou vzájemného poměru hlavy druhé a hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb., k níž se Nejvyšší soud vyjádřil ve svém rozsudku ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. [8 Tz 85/2012](#) (publikovaném pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr.), v němž se zabýval též problematikou ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. (konkrétně možností jejího prodloužení postupem podle § 86 odst. 1 z. s. m.). Nejvyšší soud zde zcela jednoznačně konstatoval, že hlava druhá a hlava třetí zákona č. 218/2003 Sb. tvoří zcela samostatné, oddělené a vzájemně nikterak propojené části a že je vyloučeno, aby ve věci dítěte mladšího patnácti let, jemuž bylo uloženo opatření v řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb., bylo užito ustanovení hlavy druhé téhož zákona. Tato zásada platí pro celé řízení, tedy nejen pro ukládání opatření podle § 93 z. s. m., ale i pro řízení vykonávací, neboť i pro výkon opatření platí zásada vyplývající z ustanovení § 96 z. s. m., že nestanoví-li zákon č. 218/2003 Sb. jinak, postupuje soud pro mládež v řízení podle jeho hlavy třetí podle předpisů upravujících občanské soudní řízení.

4. Poznatky získané Nejvyšším státním zastupitelstvím z rozhodovací činnosti soudů pro mládež se vztahují k rozhodování o přeměně ochranné výchovy uložené podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. v ústavní výchovu a svědčí o tom, že se postupuje z hlediska hmotněprávního podle § 23 odst. 1 z. s. m., tedy za použití ustanovení hlavy druhé zákona č. 218/2003 Sb. (viz např. usnesení Okresního soudu v Přerově ze dne 29. 5. 2012, sp. zn. 1 Rod 17/2009, usnesení Okresního soudu v Karviné – pobočky v Havířově ze dne 30. 9. 2011, sp. zn. 104 Ntm 3/2011, usnesení Okresního soudu v

Domažlicích ze dne 17. 9. 2012, sp. zn. 0 Ntm 851/2012, či další usnesení tohoto soudu ze dne 10. 4. 2013, sp. zn. 0 Ntm 851/2013). Z hlediska procesního soudu pro mládež při rozhodování o změně ochranné výchovy postupují buď podle § 87 z. s. m., opět tedy za použití ustanovení hlavy druhé zákona č. 218/2003 Sb., zejména je-li již dítě v době rozhodování o změně ochranné výchovy starší patnácti let (viz např. usnesení Okresního soudu v Karviné – pobočky v Havířově ze dne 13. 2. 2006, sp. zn. 104 Ntm 1/2006, usnesení téhož soudu ze dne 30. 9. 2011, sp. zn. 104 Ntm 3/2011, usnesení Okresního soudu v Domažlicích ze dne 17. 9. 2012, sp. zn. 0 Ntm 851/2012, usnesení téhož soudu ze dne 10. 4. 2013, sp. zn. 0 Ntm 851/2013), nebo postupují podle občanského soudního řádu (viz např. usnesení Okresního soudu v Přerově ze dne 29. 5. 2012, sp. zn. 1 Rod 171/2009).

5. Podle názoru nejvyššího státního zástupce postup soudů pro mládež při rozhodování o přeměně ochranné výchovy uložené podle § 93 odst. 1 z. s. m. (tj. hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb.) na podkladě ustanovení § 23 odst. 1 z. s. m. za použití ustanovení § 87 z. s. m. (tj. hlavy druhé zákona č. 218/2003 Sb.) je nesprávný, neboť jde o odlišné typy řízení, které nelze vzájemně kombinovat. Pro závěr o nemožnosti přeměny ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný v ústavní výchovu nejvyšší státní zástupce dále uvedl, že v žádném jiném ustanovení hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. se nenachází zákonný podklad pro tuto přeměnu. Pochybnost vzbuzuje i to, že by se o změně ochranné výchovy mělo rozhodovat v řízení trestním, když ochranná výchova byla uložena v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, kde se předpokládá pouze postup podle předpisů upravujících občanské soudní řízení (§ 96 z. s. m.).

6. Nejvyšší státní zástupce uzavřel svůj podnět tím, že zejména s odkazem na zmíněnou aktuální judikaturu Nejvyššího soudu, konkrétně rozhodnutí publikované pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr., ale i ze všech dalších uvedených důvodů považuje za nesprávné přeměňovat ochrannou výchovu v ústavní s odkazem na ustanovení § 23 a § 87 z. s. m., a proto vyzval Nejvyšší soud, aby se touto problematikou zabýval s tím, že je třeba popsanou převažující soudní rozhodovací praxi soudů pro mládež označit za nezákonnou.

7. Trestní kolegium Nejvyššího soudu nejdříve zpracovalo návrh stanoviska ve dvou alternativách, v nichž za variantu A označilo názor navazující na rozhodnutí publikované pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr. Ten v zásadě spočívá v tom, že „povaha řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. vylučuje, aby ve věci dítěte mladšího patnácti let, jemuž bylo uloženo za čin jinak trestný opatření podle této hlavy, byla aplikována ustanovení hlavy druhé tohoto zákona. Jelikož tato zásada platí nejen pro ukládání opatření podle § 93 z. s. m., ale i pro řízení vykonávací, v němž se postupuje podle občanského soudního řádu, je nepřipustné, aby k přeměně ochranné výchovy uložené podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. dítěti mladšímu patnácti let v ústavní výchovu došlo podle § 23 odst. 1 a § 87 odst. 1 z. s. m., tedy podle hlavy druhé tohoto zákona“. Varianta B návrhu stanoviska vycházela z názoru, podle něhož „přeměna ochranné výchovy, uložené podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný, v ústavní výchovu v rámci řízení podle analogie § 23 odst. 1 a § 87 odst. 1 z. s. m. je přípustná“. K takto připraveným návrhům si trestní kolegium Nejvyššího soudu před zaujetím stanoviska vyžádalo podle § 21 odst. 3 zákona č. 6/2002 Sb. vyjádření od příslušných soudů a jiných orgánů a institucí.

8. Z oslovených připomínkových míst, jimž byly zaslány obě alternativy návrhu k vyjádření, veřejný ochránce práv bez bližšího vysvětlení upřednostnil variantu B návrhu stanoviska. Institut pro kriminologii a sociální prevenci souhlasil s variantou A, kterou považuje za souladnou s dříve publikovaným rozhodnutím č. 65/2013 Sb. rozh. tr. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze s ohledem na ustanovení § 96 z. s. m. souhlasila s tím, že hlava třetí zákona č. 218/2003 Sb. je samostatnou a oddělenou částí zákona o soudnictví ve věcech mládeže, která není propojena s hlavou druhou tohoto zákona vztahující se na mladistvé, u níž se podpůrně uplatňují ustanovení trestního zákoníku. Vzhledem k tomu, že v hlavě třetí zákona č. 218/2003 Sb. není obsaženo žádné ustanovení, které by počítalo s možností přeměny ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu

patnácti let v ústavní výchovu, je nutné postupovat podle procesních ustanovení občanského soudního řádu. Z tohoto důvodu je nezbytné (v souladu s variantou B návrhu stanoviska) připustit analogické uplatnění ustanovení § 23 odst. 1 z. s. m. týkající se mladistvých, které podrobně upravuje hmotněprávní podmínky pro rozhodnutí soudu o přeměně ochranné výchovy v ústavní výchovu. Pociťovaný nedostatek výslovné právní úpravy přeměny ochranné výchovy uložené dítěti mladšími patnácti let lze tímto způsobem nahradit, neboť jde o analogii ve prospěch dítěte mladšího patnácti let. Právnická fakulta Univerzity Karlovy tudíž podpořila variantu B návrhu stanoviska.

9. Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně preferovala variantu A návrhu stanoviska s poukazem na to, že se jedná o dva naprosto rozdílné systémy, které mají odlišný jak hmotněprávní, tak zejména procesní charakter, a na nutnost respektovat i mezinárodní úmluvy, které jednoznačně uvádějí, že na trestně neodpovědné děti nelze užít předpisů trestněprávních. Jak dále tato právnická fakulta konstatovala, přeměna ochranné výchovy by však měla být možná i bez použití ustanovení hlavy druhé zákona č. 218/2003 Sb., a to podle civilních předpisů. V ustanovení § 93 odst. 8 z. s. m. se totiž uvádí, že opatření se ukládají dítěti mladšímu patnácti let maximálně do dovršení jeho 18. roku věku, takže je zřejmé, že trvají po dobu nezbytně nutnou, ideálně do naplnění svého účelu, tj. nápravy a ochrany dítěte a ustálení jeho výchovného prostředí. Pokud bude zjevná náprava dítěte, není důvod, proč podle civilních předpisů nezahájit řízení a nepřevést dítě z ochranné výchovy do ústavní (bude to navíc řešit tentýž soud), nebo dokonce zpět do rodinného prostředí, jestliže se toto již rovněž ustálilo.

10. Ministerstvo vnitra doporučilo, aby byl ve stanovisku upřesněn vztah řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. a procesní úpravy obsažené v zákoně o zvláštních řízeních soudních, a upřednostnilo variantu B návrhu stanoviska, protože nejde o analogii v neprospěch dítěte, ale je vnímána jako zlepšení podmínek dítěte. Opačný výklad, který by neumožňoval přeměnu ochranné výchovy uložené podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb., by zvýhodňoval trestně odpovědné mladistvé před trestně neodpovědnými dětmi.

11. Ministerstvo spravedlnosti se přiklonilo k variantě B návrhu stanoviska s názorem, že tato varianta umožní analogické použití ustanovení hlavy druhé zákona č. 218/2003 Sb. Pokud jde o procesní postup, uplatnilo připomínku k možnosti použití analogie procesních předpisů podle hlavy druhé tohoto zákona. Vyslovilo současně domněnku, že řízení by se v případě přeměny ochranné výchovy dítěte, které se dopustilo činu jinak trestného, mělo řídit civilními předpisy, tj. zákonem o zvláštních řízeních soudních, což však odpovídá spíše variantě A.

12. Nejvyšší státní zastupitelství považovalo za správnou variantu A návrhu stanoviska, která odpovídá rozhodnutí publikovanému pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr., s tím, že návrh stanoviska zabývající se obdobnou problematikou by měl plně dopadat i na řešení otázky přeměny ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný. Zdůraznilo též samostatnost části druhé a třetí zákona č. 218/2003 Sb., z níž je nutné vycházet a nelze ji považovat za formalismus. Nejvyšší státní zastupitelství poukázalo na ustanovení § 163 odst. 2 o. s. ř. o změně rozsudku o výchově a výživě nezletilých dětí, které bylo zrušeno bodem 125 zákona č. 293/2013 Sb., jímž se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Změnu poměrů nyní upravuje ustanovení § 475 z. ř. s. Nejvyšší státní zastupitelství proto požadovalo, aby se ve stanovisku odkazovalo na ustanovení zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, podle kterých lze postupovat při rozhodování o výkonu ochranné výchovy.

13. K variantě A návrhu stanoviska se přiklonily i Krajský soud v Hradci Králové a Krajský soud v Plzni. Krajský soud v Ostravě uvedl, že soudci v jeho obvodu používají obě zmíněné varianty. Vrchní soud v Praze, Vrchní soud v Olomouci a Městský soud v Praze se ve svých vyjádřeních přiklonily k variantě B návrhu stanoviska.

14. Trestní kolegium Nejvyššího soudu shledalo, že takto získané poznatky i na podkladě vyjádření připomínkových míst svědčí o názorové nejednotnosti a dokreslují rozkolísanost rozhodovací praxe soudů pro mládež v otázce možnosti přeměny ochranné výchovy uložené podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. v ústavní výchovu.

15. Stejně nejednotně se k této problematice staví i odborná literatura, která však, nutno podotknout, byla publikovaná ještě v době před 1. 1. 2014, kdy nabyl účinnosti zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Komentář k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže (ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 761 až 765) se danou otázkou nezabývá, resp. výslovně neřeší možnost přeměny ochranné výchovy uložené podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. v ústavní výchovu, neboť v souladu s dikcí ustanovení § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. se věnuje jen možnosti uložení ochranné výchovy. Je však třeba poukázat na tu část citovaného komentáře, v níž se na s. 765 ve vztahu k výkladu fakultativní možnosti uložení ochranné výchovy uvádí: „Při volbě mezi ochrannou a ústavní výchovou si musí být soud pro mládež vědom toho, že sám nemůže nařídit ústavní výchovu podle § 46 zákona o rodině - může totiž rozhodovat pouze o těch opatřeních, která upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže - a proto v takovém případě, kdy postačí ústavní výchova, upustí od uložení opatření ve smyslu § 93 odst. 10 z. s. m. a po právní moci tohoto rozhodnutí dá podnět k zahájení řízení obecnému soudu péče o nezletilé [srov. § 2 odst. 2 písm. e) z. s. m.], který - shledá-li podmínky pro nařízení ústavní výchovy podle § 46 odst. 1 zákona o rodině - zahájí řízení usnesením podle § 81 odst. 1, 3 o. s. ř.“. Tuto argumentaci je možné považovat za užitou v souladu s rozhodnutím publikovaným pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr.

16. Autoři Helena Válková a Alexander Sotolář v učebnici trestního práva procesního (ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČTA, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 700) k výkonu ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let uvádějí: „... jestliže výchova dítěte pokročí do té míry, že lze důvodně předpokládat, že i bez omezení, kterým je podrobena ve výchovném zařízení, se bude řádně chovat, avšak nepominuly všechny okolnosti, pro něž byla ochranná výchova uložena, může soud pro mládež buď s odkazem na § 23 odst. 1 z. s. m. per analogiam a § 23 odst. 1 písm. i) zákona č. 109/2002 Sb. postupem podle § 163 odst. 2 o. s. ř. přeměnit ochrannou výchovu v ústavní výchovu, nebo s odkazem na § 23 odst. 1 písm. b), c) zákona č. 109/2002 Sb. ... umístit dítě mimo výchovné zařízení“. Tento názor připouštějící přeměnu ochranné výchovy v ústavní výchovu vycházel z možnosti dané ustanovením § 163 odst. 2 o. s. ř. v návaznosti na ustanovení § 96 z. s. m., a pokud uvádí odkaz na ustanovení § 23 odst. 1 z. s. m. per analogiam, je to zcela zjevně z hlediska příslušného hmotněprávního ustanovení. Z toho vyplývá, že zmíněný komentář odkazuje především na ustanovení § 163 odst. 2 o. s. ř., podle něhož „rozsudky o výchově a výživě nezletilých dětí a o přiznání, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo o pozastavení jejího výkonu lze změnit i bez návrhu, změní-li se poměry“, což bylo v souladu s ustanovením § 96 o. s. ř. Ustanovení § 163 odst. 2 o. s. ř. však bylo zrušeno zákonem č. 293/2013 Sb., jímž se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, a nyní platí nová úprava podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

17. Jiný názor zaujali autoři učebnice trestního práva KRATOCHVÍL, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, kteří na s. 808 uvedli: „... Základní právní rámec pro uložení ochranné výchovy trestně neodpovědným dětem a mladistvým tvoří v hmotněprávní rovině ... ustanovení § 93 odst. 1, 2, 3 z. s. m. Žádná specifická procesní ustanovení k dispozici nejsou, takže se při jejím ukládání použije obecná civilní procesně právní úprava. Na tuto právní úpravu navazuje zákon č. 109/2002 Sb. ... V souvislosti s jeho aplikací pak lze při nedostatku jiné speciální právní úpravy analogicky použít příslušná hmotněprávní ustanovení týkající se ochranné výchovy obsažená v hlavě druhé z. s. m., konkrétně § 22 odst. 2, 3 a § 23 odst. 1, 2 z. s. m. Je totiž

zřejmé, že ochranná výchova uplatnitelná vůči těmto dětem a trestně neodpovědným mladistvým je stejným institutem jako ochranná výchova uplatnitelná vůči trestně odpovědným mladistvým.“

18. Po pečlivém zvážení všech argumentů trestní kolegium Nejvyššího soudu na základě podnětu nejvyššího státního zástupce, názorů připomínkových míst i zdůvodnění obsažených v dosavadní odborné literatuře vztahující se k řešené problematice schválilo upravený návrh stanoviska korespondující s právním názorem vysloveným ve shora zmíněné variantě A původního návrhu, a to z následujících důvodů.

I.

19. Trestní kolegium Nejvyššího soudu shledalo jako správnou a v souladu se zákonem tu část dosavadní rozhodovací praxe, v níž soudy pro mládež postupovaly výhradně podle občanskoprávních předpisů. Rozhodnutí, v kterých soudy rozhodovaly podle § 23 a § 87 z. s. m., byť analogicky, nekorespondují s povahou a zásadami, na nichž je založena koncepce zákona č. 218/2003 Sb., který je členěn v první části (druhá část se týká změn jiných zákonů) do tří hlav, z nichž první je obecná, vymezující zejména účel a pojmy zákona o soudnictví ve věcech mládeže, druhá upravuje výhradně trestní odpovědnost a řízení ve věcech mladistvých a třetí se vztahuje jen na děti mladší patnácti let, kde řízení má povahu občanskoprávního řízení. Společná je pro obě kategorie osob jen první hlava, kdežto hlavy druhá a třetí obsahují v zásadě samostatné souhrny právních norem. Hlavu druhou zákona č. 218/2003 Sb. tvoří normy trestního práva pro mladistvé jako osoby trestně odpovědné, přičemž v hmotněprávní části tato hlava navazuje na trestní zákoník a v procesní části na trestní řád. Hlava třetí zákona č. 218/2003 Sb. je svou povahou občanskoprávní, z čehož vyplývá, že trestněprávní předpisy v zásadě nelze použít pro toto řízení, protože se od hlavy druhé liší zejména tím, že dopadá na osoby, které nejsou trestně odpovědné (viz § 89 odst. 1 z. s. m.), a tudíž upravuje jiné řízení než trestní, a to řízení svou povahou opatrovnické. Právě z tohoto důvodu na řízení o činu, jehož se dopustilo dítě mladší patnácti let, nelze vůbec použít prostředky trestního práva hmotného ani procesního a je možné uplatňovat jen mimotrestní právní normy. Tato zásada není samoučelná, ale vychází z ustanovení čl. 40 Úmluvy o právech dítěte (viz sdělení pod č. 104/1991 Sb.), podle něhož se státy, které jsou smluvními stranami, zavazují respektovat práva dětí, jež jsou trestně odpovědné a mají postavení obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva, ale i těch dětí, na které nedopadá trestní odpovědnost, avšak i u nich je nutné plně respektovat práva na jejich ochranu tak, jak je v tomto ustanovení konkrétně vymezeno. S ohledem na ochranu práv dětí mladších patnácti let, které spáchaly čin jinak trestný, má řízení o projednání takového činu před soudem jinou (tedy nikoliv trestní) podobu a řídí se pravidly, jež jsou zaručena těmto dětem civilními právními normami a mezinárodními úmluvami a dokumenty, které stanoví, že je třeba zabezpečit těmto dětem zvláštní péči. Taková potřeba zakotvená v Úmluvě o právech dítěte vychází též ze Ženevské deklarace práv dítěte z roku 1924 a z Deklarace práv dítěte přijaté Organizací spojených národů v roce 1959, ale je obsažena rovněž ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech.

20. Na základě těchto základních principů a kritérií stanovených kromě zmíněné Úmluvy o právech dítěte i dalšími mezinárodními úmluvami a dokumenty (např. Ženevskou deklarací práv dítěte z roku 1924 a Deklarací práv dítěte přijatou Organizací spojených národů v roce 1959, Evropskou úmluvou o výkonu práv dětí, publikovanou pod č. 54/2001 Sb. m. s., Úmluvou o styku s dětmi, publikovanou pod č. 91/2005 Sb. m. s., a jinými dokumenty dotýkajícími se práv dětí, např. pokynem Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem, přijatým dne 17. 11. 2010) pro zacházení s dětmi mladšími patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného, zákon č. 218/2003 Sb. vymezil v hlavě třetí v ustanoveních § 89 až 96 samostatný typ řízení, které je svou povahou občanskoprávní, a pokud výjimečně považuje za nutné použít ustanovení hlavy druhé téhož zákona, výslovně to upravuje pomocí odkazovacího ustanovení. Takovou výjimku zde představuje v zásadě pouze ustanovení § 92 odst. 3 z. s. m., jež pro ochranu soukromí a veřejnost řízení u soudního jednání

odkazuje na obdobné použití ustanovení § 52 až § 54 z. s. m. (tedy výslovně na ustanovení upravená v hlavě druhé), a jednak ustanovení § 93 odst. 6, 7 z. s. m., která uvádějí u dohledu probačního úředníka odkaz na přiměřené užití ustanovení § 16 odst. 1, 2, 3 a § 80 odst. 1, 3, 4, a 5 z. s. m. a při ukládání výchovných opatření na přiměřené použití ustanovení § 18, § 19 a § 20 z. s. m. Kromě těchto výslovně uvedených odkazovacích ustanovení však v hlavě třetí zákona č. 218/2003 Sb. nejsou zakotvena žádná další odkazovací ustanovení.

21. Je tedy zřejmé, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže, pokud v řízení podle hlavy třetí připustil možnost použití ustanovení upravených v hlavě druhé, výslovně na ně odkázal. Z opaku lze proto logicky dovodit, že tam, kde zákon č. 218/2003 Sb. neuvedl výslovný odkaz na některé z ustanovení hlavy druhé (na rozdíl od odkazů v ustanoveních § 92 odst. 3 a § 93 odst. 6, 7 z. s. m.), nepředpokládá použití hlavy druhé a ponechává postup soudů na speciální úpravě podle § 89 až § 96 z. s. m. Tento závěr vyplývá i z ustanovení § 96 z. s. m., podle kterého platí, že nestanoví-li zákon č. 218/2003 Sb. jinak, postupuje soud pro mládež v řízení podle hlavy třetí téhož zákona podle předpisů upravujících občanské soudní řízení. Z dikce posledně citovaného ustanovení je zřejmé, že když zákon č. 218/2003 Sb. neobsahuje speciální ustanovení ani normy odkazovací, dopadají na řízení týkající se dětí mladších patnácti let všechny právní předpisy upravující občanské soudní řízení, jimiž jsou v současné době jednak zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále též ve zkratce „o. s. ř.“), a jednak zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2014.

22. Nejvyšší soud se uvedenou otázkou vzájemného propojení hlavy druhé a hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. již zabýval ve svém rozsudku ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. [8 Tz 85/2012](#) (publikovaném pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr.), který reagoval na otázky spojené s délkou trvání ochranné výchovy uložené podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. dítěti mladšímu patnácti let. Podle tohoto rozhodnutí z dikce ustanovení § 93 odst. 8 z. s. m. přímo vyplývá, že ochranná výchova jako jedno z opatření podle § 93 odst. 1 z. s. m. může být uložena dítěti mladšímu patnácti let, které spáchalo čin jinak trestný, jen za podmínky, že bude trvat maximálně do osmnácti let jeho věku. Po dovršení této věkové hranice nelze ochrannou výchovu prodloužit. Jak bylo již ve shora zmíněném rozhodnutí zdůrazněno, povaha řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. vylučuje, aby ve věci dítěte mladšího patnácti let, jemuž bylo uloženo opatření podle této hlavy, bylo použito ustanovení hlavy druhé citovaného zákona. Uvedená zásada platí nejen pro ukládání opatření podle § 93 z. s. m., ale i pro řízení vykonávací, v němž se postupuje podle občanského soudního řádu (nyní také podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních), neboť i pro výkon opatření ukládaných dětem mladším patnácti let platí pravidlo uvedené v § 96 z. s. m., že nestanoví-li zákon č. 218/2003 Sb. jinak, postupuje soud pro mládež v řízení podle hlavy třetí téhož zákona podle předpisů upravujících občanské soudní řízení. Je proto zřejmé, že Nejvyšší soud se problematikou použití procesních postupů v souvislosti s ochrannou výchovou uloženou podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. zabýval a zkoumal vzájemný vztah hlavy druhé a hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. pro účely rozhodování o ochranné výchově, byť nikoliv výslovně s ohledem na nyní řešenou problematiku možnosti přeměny této ochranné výchovy v ústavní výchovu, ale právě z toho hlediska, zda lze využívat postupů upravených v hlavě druhé i bez výslovného odkazu v hlavě třetí zákona č. 218/2003 Sb. Přitom v obdobné souvislosti vyslovil názor, že mezi uvedenými hlavami není vzájemná propojenost, a vyloučil možnost, aby se na prodloužení ochranné výchovy u dítěte mladšího patnácti let použila úprava v hlavě druhé zákona č. 218/2003 Sb. V odůvodnění výše citovaného rozhodnutí pak Nejvyšší soud výslovně konstatoval, že je vyloučeno, aby ve věci dítěte mladšího patnácti let, jemuž bylo uloženo opatření v řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb., bylo použito ustanovení hlavy druhé téhož zákona. Uvedená zásada, která vyplývá z rozhodnutí uveřejněného pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr., se týká postupu soudu pro mládež v situaci, kdy již bylo podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. rozhodnuto o uložení ochranné výchovy, je-li třeba v průběhu jejího výkonu rozhodnout o některé otázce ve vykonávacím řízení.

23. V návaznosti na tuto zásadu neprostupnosti úprav obou hlav zákona č. 218/2003 Sb. Nejvyšší soud ve zmíněném publikovaném rozhodnutí vyslovil názor, že ve vykonávacím řízení týkajícím se opatření uloženého podle § 93 odst. 1 z. s. m. dítěti mladšímu patnácti let je nutné postupovat podle procesních předpisů upravujících občanské soudní řízení a že ustanovení hlavy druhé zákona č. 218/2003 Sb. nejsou použitelná pro výkon těchto opatření.

24. Trestní kolegium Nejvyššího soudu v tomto stanovisku navazuje na uvedený právní názor a kromě důvodů, které jsou rozvedeny již v rozhodnutí uveřejněném pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr., vychází i ze struktury a legislativní koncepce, na nichž je postaven zákon č. 218/2003 Sb. v jeho hlavě třetí. Již výslovnou úpravou „řízení ve věcech dětí mladších patnácti let“ totiž vyjadřuje, že jde o řízení, v němž se ukládají opatření výhradně dětem mladším patnácti let, tj. osobám, které nejsou trestně odpovědné (viz § 89 odst. 1 z. s. m. a rovněž § 25 tr. zákoníku), a proto má řízení vedené ohledně nich občanskoprávní povahu. Tuto zásadu je třeba uplatnit nejen při ukládání příslušných opatření, ale i při výkonu již uložených opatření. V této souvislosti je vhodné zmínit, že jediným opatřením, u něhož sám zákon č. 218/2003 Sb. přímo upravuje výkon opatření, je ochranné léčení podle § 95a z. s. m. Z uvedeného vyplývá, že ani na výkon ochranného léčení uloženého dítěti mladšímu patnácti let, byť jeho povaha je obdobná ochrannému léčení uloženému mladistvému, se nemohou užít trestněprocesní ustanovení § 351 až § 356 tr. ř. o výkonu ochranného léčení. Totéž platí samozřejmě i pro hmotněprávní úpravu ukládání ochranného léčení, která je v případě dětí mladších patnácti let vtělena do ustanovení § 93 odst. 4 z. s. m., takže užití ustanovení § 99 tr. zákoníku je rovněž vyloučeno. Ostatní opatření, jež je možné uložit dítěti mladšímu patnácti let podle § 93 odst. 1 z. s. m., nemají žádné takové výslovně zakotvené speciální ustanovení o jejich výkonu v hlavě třetí zákona č. 218/2003 Sb. V ustanovení § 93 odst. 7 z. s. m. odkazujícím při ukládání výchovných povinností, výchovných omezení a napomenutí s výstrahou s přihlédnutím k věku dítěte na přiměřené použití ustanovení § 18, 19 a 20 z. s. m., je z jeho dikce, jakož i z dikce ustanovení, na něž odkazuje, zřejmé, že jde o právní úpravu podmínek pro rozhodování o ukládání jednotlivých opatření, nikoliv však pro jejich výkon. Jistou odchylku v tomto smyslu tvoří pouze ustanovení § 93 odst. 6 věty první z. s. m., podle něhož se na dohled probačního úředníka s přihlédnutím k věku dítěte použijí přiměřeně ustanovení § 16 odst. 1, 2, 3 a § 80 odst. 1, 3, 4, 5 z. s. m., přičemž ustanovení § 80 odst. 2 z. s. m. je nahrazeno speciální úpravou v ustanovení § 93 odst. 6 větě druhé z. s. m., tedy že probační úředník při výkonu dohledu také pravidelně navštěvuje dítě mladší patnácti let, nad nímž vykonává dohled, v jeho bydlišti a ve škole. V uvedeném kontextu je třeba zmínit též ustanovení § 93 odst. 11 z. s. m., které upravuje formu, v níž rozhoduje soud pro mládež, a to tak, že o uložení opatření rozhoduje soud pro mládež rozsudkem. O zamítnutí návrhu státního zástupce, o zastavení řízení, o upuštění od uložení opatření, o změně uloženého opatření a o zrušení uloženého opatření rozhoduje soud pro mládež usnesením.

25. Toto shrnutí má význam zejména pro pochopení záměrů zákonodárce, který do textu hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. kromě uvedených výjimek nevtělil ustanovení o způsobu výkonu ostatních opatření uložených dětem mladším patnácti let, ale rozhodování o tom, jak se bude postupovat při jejich výkonu, vymezil v souladu s občanskoprávní povahou tohoto řízení odkazovacím ustanovením § 96 z. s. m. tak, že soud pro mládež postupuje podle předpisů upravujících občanské soudní řízení. Na podporu toho, že bez konkrétního a výslovného odkazu přímo v ustanoveních hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. nelze používat ani analogicky ustanovení hlavy druhé téhož zákona, je vhodné připomenout i ustanovení § 1 odst. 3 z. s. m., podle něhož platí, že pokud zákon č. 218/2003 Sb. nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných právních předpisů. Ani v tomto obecném ustanovení se tedy nepředpokládá možnost, že by při postupu podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. bylo možné použít právní úpravu obsaženou v hlavě druhé téhož zákona. Rovněž z tohoto důvodu je nutné v případě nedostatku konkrétní právní úpravy v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže použít obecný právní předpis, který přichází v úvahu, tj. ten, jímž je upraveno občanské soudní řízení.

26. K ochranné výchově je však třeba ve zcela obecné rovině uvést, že ji lze ukládat pouze podle zákona č. 218/2003 Sb., a to buď mladistvému podle hlavy druhé téhož zákona za podmínek uvedených v § 22 a násl. z. s. m., anebo dítěti mladšímu patnácti let podle hlavy třetí téhož zákona na základě ustanovení § 93 odst. 1 písm. f), odst. 2, 3 z. s. m. Přitom ochrannou výchovu nelze uložit podle jiného zákona, protože žádný jiný právní předpis [zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále ve zkratce „o. z.“), zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 109/2002 Sb.“), rovněž ani občanský soudní řád či zákon o zvláštních řízeních soudních, ale ani jiný zákon] neobsahuje právní úpravu, podle níž by bylo možné uložit ochrannou výchovu. Pouze zákon o zvláštních řízeních soudních uvádí možnost rozhodnutí o ochranných opatřeních (včetně ochranné výchovy) ve výčtu řízení ve věcech péče soudu o nezletilé [§ 466 písm. o) z. ř. s.].

27. Obecné podmínky pro ukládání ochranné výchovy jako opatření podle § 93 odst. 1 písm. f), odst. 2, 3 z. s. m. jsou v hlavě třetí zákona č. 218/2003 Sb. vymezeny shodně s tím, jak je tomu rovněž u ostatních opatření [§ 93 odst. 1 písm. a) až e), g) z. s. m.], tedy že je může uložit soud pro mládež, když se dítě mladší patnácti let dopustilo činu jinak trestného, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření. Pro ukládání ochranné výchovy (u jiných opatření tomu tak není) navíc podle § 93 odst. 2 z. s. m. platí, že ji soud pro mládež uloží obligatorně dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a bylo mladší patnácti let (viz k tomu rozhodnutí pod č. [10/2009-II.](#) Sb. rozh. tr.). Ochranná výchova může být dále uložena fakultativně podle § 93 odst. 3 z. s. m. též dítěti, které v době spáchání činu bylo mladší patnácti let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy.

28. Z tohoto hmotněprávního vymezení předpokladů pro ukládání ochranné výchovy u dětí mladších patnácti let je zřejmé, že jsou pro něj stanoveny zcela zvláštní podmínky, konkrétně dané jednak závažností činu jinak trestného, jehož se dítě mladší patnácti let dopustilo, a jednak věkem takového dítěte a nezbytností zajištění jeho řádné výchovy. Pro závěr o tom, proč není možné přeměnit ochrannou výchovu v ústavní výchovu postupem podle § 23 odst. 1 z. s. m. (resp. jeho analogie), je vhodné v širších souvislostech poukázat rovněž na zákonné vymezení podmínek pro ukládání ochranné výchovy nejen podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb., ale i podle hlavy druhé téhož zákona. Porovná-li se hlediska stanovená pro uložení ochranné výchovy podle § 93 odst. 1 písm. f), odst. 2, 3 z. s. m. s těmi, jež jsou obsažena v § 22 odst. 1 z. s. m. u mladistvých, je zřejmé, že jsou odlišná. Soud pro mládež může uložit mladistvému podle § 22 odst. 1 z. s. m. ochrannou výchovu, pokud není o výchovu mladistvého náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije, dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána nebo prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení výchovných opatření.

29. Je tedy zřejmé, že ochranná výchova má v řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. jinou povahu než v řízení proti mladistvým, což plyne zejména z toho, že je tím nejpřísnějším sankčním opatřením, které zahrnuje mimo jiné i preventivní prvek, jímž je ochrana společnosti před trestně neodpovědnými dětmi, které mohou v případě pobytu na svobodě být i nadále nebezpečné pro ostatní lidi (viz v tomto směru zvláště obligatorní ukládání ochranné výchovy podle § 93 odst. 2 z. s. m.). Proto právě u tohoto opatření je více než u ostatních opatření uvedených v § 93 odst. 1 z. s. m. zdůrazněna nejen výchovná, ale i sankční a ochranná funkce. Z uvedených důvodů je nutné, aby bylo dosaženo účelu ochranné výchovy, pro který bylo uloženo toto nejpřísnější opatření dítěti mladšímu patnácti let.

30. Jsou-li hmotněprávní hlediska pro ukládání ochranné výchovy dítěti mladšímu patnácti let a mladistvému rozdílná, lze ze smyslu a koncepce těchto dvou samostatných hmotněprávních úprav

dovodit, že zákonodárce je takto samostatně právně vymezil právě proto, aby zdůraznil jejich odlišnost hmotněprávní a v souvislosti s ní již i obecně zmíněnou odlišnost procesní. Z této hmotněprávní i procesní odlišnosti obou institutů vyplývá i jejich vzájemná neprostupnost, a to právě proto, že jde o zvláštní instituty. Ze stejné logiky je třeba vycházet i při určení, zda je možné při výkonu ochranné výchovy uložené podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb., která nemá (na rozdíl od hlavy druhé téhož zákona) speciální úpravu, rozhodovat o přeměně ochranné výchovy na ústavní výchovu za případného analogického užití ustanovení § 23 odst. 1 z. s. m.

31. Podle § 23 odst. 1 z. s. m., jestliže převýchova mladistvého pokročila do té míry, že lze očekávat, že i bez omezení, kterým je podroben během výkonu ochranné výchovy, se bude řádně chovat a pracovat, avšak dosud nepominuly všechny okolnosti, pro něž byla ochranná výchova uložena, může soud přeměnit ochrannou výchovu v ústavní výchovu nebo může rozhodnout o podmíněném umístění mladistvého mimo takové výchovné zařízení. Přitom může mladistvému uložit dohled probačního úředníka nebo jiné výchovné opatření. Podle § 23 odst. 2 z. s. m., nesplní-li mladistvý očekávání, že bez omezení, jimž byl podroben ve výchovném zařízení, kde vykonával ochrannou výchovu, se bude řádně chovat, soud pro mládež zruší podmíněné umístění mladistvého mimo výchovné zařízení a rozhodne, že se pokračuje ve výkonu ochranné výchovy. Obdobně postupuje soud pro mládež při přeměně ústavní výchovy na ochrannou výchovu. Z ustanovení § 23 odst. 1 z. s. m. je třeba zdůraznit slova „Jestliže převýchova mladistvého pokročila do té míry ...“ a také to, že stejně je o „mladistvém“ výslovná zmínka i v ustanovení § 23 odst. 2 z. s. m. Pokud by zákonodárce zamýšlel možnost přeměnit u dítěte mladšího patnácti let ochrannou výchovu v ústavní výchovu (ale i rozhodnout o podmíněném umístění mladistvého mimo výchovné zařízení), tedy použití ustanovení § 23 z. s. m. i pro účely řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, jimž byla nařízena ochranná výchova podle § 93 odst. 1 písm. f), odst. 2, 3 z. s. m., jistě by uvedl takový odkaz v příslušných ustanoveních hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. (podobně, jak to učinil v ustanoveních § 93 odst. 6 a 7 z. s. m.). Jestliže tam však takový odkaz není (ač v jiných ustanoveních zákona č. 218/2003 Sb., jak bylo výše uvedeno, tomu tak je), je nutné považovat za záměr zákonodárce, že u dětí mladších patnácti let vykonávajících ochrannou výchovu, jež jim byla uložena za podmínek § 93 odst. 1 písm. f), odst. 2, 3 z. s. m., se nemá postupovat podle § 23 z. s. m. o přeměně ochranné výchovy v ústavní výchovu. Z uvedeného lze dovodit opak, tedy že se má postupovat ve smyslu § 96 z. s. m. podle procesních předpisů občanskoprávních. Právě tato neprostupnost odpovídá jak odlišnému charakteru ochranné výchovy ukládané dětem mladším patnácti let, zejména pokud jde o její obligatorní uložení podle § 93 odst. 2 z. s. m., tak i již zmíněné občanskoprávní povaze celého řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb.

32. Tento výklad logický i teleologický svědčí o záměru rozebírané zákonné úpravy odlišně stanovit podmínky pro ukládání ochranné výchovy u dětí mladších patnácti let a mladistvých, ale také jinak upravit i způsob jejího výkonu.

33. Zákon č. 109/2002 Sb. pak upravuje oprávnění ředitele příslušného zařízení v zájmu úspěšné výchovy dětí podat (mimo jiné) návrh na podmíněné umístění dítěte s uloženou ochrannou výchovou mimo zařízení pro výkon ochranné výchovy podle zvláštního právního předpisu, tj. zákona č. 218/2003 Sb. [§ 23 odst. 1 písm. b), c) zákona č. 109/2002 Sb.], a návrh na přeměnu ochranné výchovy v ústavní výchovu, je-li to vhodné s ohledem na další výchovu a vývoj dítěte [§ 23 odst. 1 písm. i) zákona č. 109/2002 Sb.]. Tato návrhová oprávnění však jednoznačně navazují na ustanovení § 23 z. s. m. týkající se mladistvých, a nikoli dětí mladších patnácti let, neboť hlava třetí zákona č. 218/2003 Sb. u nich takové postupy neupravuje.

34. Závěr o tom, že bylo cílem zákonodárce zcela oddělit podmínky pro ukládání i výkon ochranné výchovy u mladistvých a dětí mladších patnácti let, lze dovodit i z toho, že není chybou legislativní úpravy, pokud zákon č. 218/2013 Sb. v hlavě třetí neupravuje blíže výkon ochranné výchovy, ač tak v hlavě druhé výslovně činí v ustanoveních § 82 až § 87 z. s. m., která obsahují podrobnosti o výkonu

ochranné výchovy, upuštění od jejího výkonu, propuštění z výkonu ochranné výchovy, podmíněně umístění mimo výchovné zařízení, prodloužení ochranné výchovy a změnu ochranné výchovy, což je odůvodněno právě trestněprávní povahou ochranné výchovy u mladistvých. Podle § 87 odst. 1 z. s. m. o změně ochranné výchovy v ústavní výchovu rozhoduje ve veřejném zasedání okresní soud pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova nebo ústavní výchova vykonává, a to na návrh státního zástupce, probačního úředníka, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, výchovného zařízení nebo mladistvého, anebo i bez návrhu. Z dikce tohoto ustanovení stanovícího podmínky, za nichž lze rozhodovat o přeměně ochranné výchovy, pak vyplývá, že postup zde uvedený má povahu trestního řízení, protože předpokládá rozhodování pouze ve veřejném zasedání, které je upravené trestním řádem, ovšem takové jednání soudu nelze vůbec uplatnit u dítěte mladšího patnácti let jako osoby trestně neodpovědné. Veřejné zasedání, přítomnost osob při něm, jeho průběh a další postupy upravuje trestní řád v ustanoveních § 232 až 238 tr. ř. Občanský soudní řád jako netrestní procesní předpis, na nějž odkazuje ustanovení § 96 zákona č. 218/2003 Sb., zná jen pojem „jednání“, jehož základní rámec upravuje ustanovení § 115 o. s. ř. a podrobněji postupy soudů spojené s jeho nařízením a konáním vyplývají i z ustanovení § 114 až § 119a o. s. ř. nebo § 19 z. ř. s. Navíc pro odlišnost těchto řízení a rozdíly mezi nimi by nebylo možné konat podle § 87 odst. 1 z. s. m. jiné než veřejné zasedání, což by však ve všech důsledcích znamenalo, že by pro řízení ve věci dítěte mladšího patnácti let bylo nutno použít ustanovení trestního řádu jako procesního předpisu, čímž by se zcela v rozporu s výše rozvedenými zásadami vztáhlo na dítě mladší patnácti let trestní řízení, byť nepřímou a odvozenou, ačkoli je ve vztahu k trestně neodpovědným dětem mladším patnácti let nepřijatelné i vzhledem k již zmíněným mezinárodním smlouvám a dokumentům, které jsou závazné pro Českou republiku. Ze srovnání obou procesních předpisů je zřejmé, že je nelze směřovat a v občanském soudním řízení není možno používat postupy trestního řízení a naopak.

35. Varianta připouštějící možnost postupovat podle § 87 odst. 1 z. s. m. bez toho, aby se nařídilo a konalo veřejné zasedání soudu pro mládež, tedy uplatnit způsob rozhodování podle občanskoprávních předpisů, by byla zcela proti smyslu citovaného ustanovení a navíc by nevhodně a nelogicky spojovala oba typy řízení. Rovněž je nutné zmínit i okruh účastníků, který je u každého z těchto řízení jiný, což také svědčí o vzájemné neprostupnosti nejen těchto dvou institutů upravených rozdílnými procesními předpisy, ale i právních úprav obsažených v hlavě druhé a hlavě třetí zákona č. 218/2013 Sb. Proto je třeba respektovat vzájemný poměr obou zmíněných hlav citovaného zákona, který je založen na dvou odlišných typech řízení, a to trestním a občanskoprávním, jež zásadně nelze spolu kombinovat, ale je nutné zachovávat procesní podmínky příslušného typu řízení, o které jde, pokud konkrétní ustanovení v hlavě třetí zákona č. 218/2013 Sb. neuvádí výslovný odkaz na přiměřené použití ustanovení obsaženého v hlavě druhé téhož zákona.

36. Řízení podle hlavy druhé zákona č. 218/2013 Sb. je totiž řízením dopadajícím na trestně odpovědné osoby, tj. mladistvé, kdežto řízení podle hlavy třetí téhož zákona se týká výhradně řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, které nenesou trestní odpovědnost, a má povahu řízení ve věcech péče o nezletilé. Tento způsob právního vymezení obou typů řízení byl zcela zřejmým záměrem zákonodárce, který s ohledem na závazky vyplývající z Úmluvy o právech dítěte, ale i z dalších shora uvedených mezinárodních smluv a dokumentů vztahujících se na trestně neodpovědné děti, se snažil obě řízení upravená v zákoně č. 218/2003 Sb. oddělit a vymezit odlišně. Takový záměr pak nelze, až na výslovně stanovené výjimky, měnit v praxi soudů.

37. Trestní kolegium Nejvyššího soudu proto dospělo ke shodnému závěru s tím, který byl již dříve zaujat v rozhodnutí publikovaném pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr., tedy že hlavy druhou a třetí zákona č. 218/2013 Sb. je třeba posuzovat jako dva samostatné soubory právních norem, jež se řídí vlastními pravidly. Proto jestliže není v hlavě třetí tohoto zákona uveden výslovný odkaz na možnost přeměnit ochrannou výchovu uloženou dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. v ústavní výchovu podle § 23 odst. 1 a § 87 odst. 1 z. s. m., nelze rozhodnout o takové

přeměně, a to ani s analogickým použitím posledně citovaných ustanovení hlavy druhé zákona č. 218/2013 Sb. Při výkonu ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let tedy nutno postupovat ve smyslu § 96 z. s. m. podle občanskoprávních předpisů, tj. podle občanského soudního řádu a zákona o zvláštních řízeních soudních, jelikož vykonávací řízení týkající se tohoto opatření není výslovně upraveno v zákoně č. 218/2013 Sb.

II.

38. Protože – jak bylo právě konstatováno – v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže není zakotvena speciální úprava výkonu ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let, postupuje se při jejím výkonu jednak podle zákona č. 109/2002 Sb. a jednak se řízení o ní koná ve smyslu § 96 z. s. m. podle občanskoprávních předpisů. Podle obecného ustanovení § 93 odst. 11 z. s. m., jež ve druhé větě stanoví způsoby a formy rozhodnutí soudu pro mládež i ve vykonávacím řízení, platí, že soud pro mládež rozhoduje o „změně uloženého opatření“ a o „zrušení uloženého opatření“ usnesením. Změna opatření je však možná pouze v případě, že jde o změnu opatření uložených podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. (výslovně je uvedena změna „opatření“). Z povahy tohoto ustanovení proto nelze změnit ochrannou výchovu uloženou podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. na ústavní výchovu, která se ukládá podle občanského zákoníku, a není tedy „opatřením,“ s nímž výhradně počítá ustanovení § 93 odst. 11 z. s. m. Pouze pro úplnost je třeba uvést, že „změna uloženého opatření“ se týká jen ochranného léčení ve smyslu § 93 odst. 5 z. s. m., což vyplývá i z novelizace zákona o soudnictví ve věcech mládeže provedené zákonem č. 301/2011 Sb., kterou byla do ustanovení § 93 z. s. m. doplněna možnost uložit dítěti mladšímu patnácti let opatření v podobě ochranného léčení, a v souvislosti s tím byla do ustanovení § 93 odst. 11 věty druhé z. s. m. vložena slova „o změně uloženého opatření“ (viz novelizační bod č. 4 zákona č. 301/2011 Sb.).

39. Soud pro mládež je na základě ustanovení § 93 odst. 11 z. s. m. oprávněn rozhodovat usnesením o „zrušení uložených opatření“, a tedy i o zrušení ochranné výchovy uložené podle § 93 odst. 1 písm. f), odst. 2, 3 z. s. m. Postupuje přitom ve smyslu odkazu v ustanovení § 96 z. s. m. s účinností od 1. 1. 2014 vedle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, rovněž podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, který v ustanovení § 1 uvádí, že soudy podle něj projednávají a rozhodují právní věci vymezené v tomto zákoně. Nestanoví-li zákon č. 292/2013 Sb. jinak, použije se občanský soudní řád. Nevyplývá-li z povahy jednotlivých ustanovení něco jiného, použijí se ustanovení zákona o zvláštních řízeních soudních vedle občanského soudního řádu. Na řízení ve věcech dětí mladších patnácti let podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. dopadá zákon o zvláštních řízeních soudních s ohledem na ustanovení § 2 z. ř. s., jež vyjmenovává řízení, která tento zákon upravuje, kde mezi jinými je pod písm. t) zařazeno i řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. To je pak následně upraveno ve druhém pododdílu pátého oddílu části čtvrté nazvaném „Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé“, a to konkrétně v ustanoveních § 466 až § 477 z. ř. s. v návaznosti na obecnou část obsaženou v § 1 až 30 z. ř. s.

40. Užití zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, na vykonávací řízení o opatřeních uložených podle zákona č. 218/2003 Sb. vyplývá z povahy zákona o zvláštních řízeních soudních, který výslovně upravuje řízení týkající se péče soudu o nezletilé. Pojem nezletilého jako osoby nespěprávné pro nedostatek věku je obecně vymezen v ustanovení § 30 odst. 1 o. z., podle něhož „plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku“. Svěprávnost je schopnost samostatně právně jednat, tj. vlastním jednáním nabývat subjektivní práva a povinnosti. Pojmem „nezletilý, který není plně svéprávný“ se označuje nezletilá osoba, která (dosud) nenabyla plnou svéprávnost, a to ani přiznáním svéprávnosti (§ 30 odst. 2 o. z. ve spojení s § 37 o. z.), ani uzavřením manželství (§ 30 odst. 2 o. z. ve spojení s § 672 odst. 2 o. z.).

41. Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé podle § 466 z. ř. s. jsou určena demonstrativním výčtem, v němž pod písm. o) je uvedeno i řízení o ochranných opatřeních, tedy též o výkonu ochranné výchovy, kterou lze ukládat, jak bylo výše uvedeno, jen podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Proto na řízení týkající se výkonu ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let je třeba použít ve smyslu § 96 z. s. m. tato speciální ustanovení o řízení nazvaném „Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé“, obsažená v ustanoveních § 466 až § 477 z. ř. s. (viz SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 921 až 961).

42. Věcně příslušným pro toto řízení je soud pro mládež [§ 2 odst. 2 písm. d) z. s. m.], jenž podle § 4 z. s. m. vykonává soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let. Tím je vymezena věcná příslušnost soudu pro mládež jako speciálního soudu, který je ve vztahu k „posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let“ a vzhledem k vymezení pravidel pro rozhodování tohoto soudu podle § 93 odst. 11 z. s. m. též soudem, který rozhoduje o výkonu opatření uložených podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. v rámci řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Proto není možné věcnou příslušnost tohoto soudu ve vztahu k dětem mladším patnácti let při rozhodování zužovat jen na ukládání opatření ve smyslu § 93 odst. 1 z. s. m., neboť soud pro mládež je povolán k výkonu „soudnictví ve věcech mládeže“, tzn. v celé šíři výkonu soudnictví jako specifické činnosti soudů, jejímž obsahem je závazné řešení právních sporů mezi subjekty práva a výkon související činnosti a která je upravena platným právem a garantovaná donucovací mocí státu (viz § 4 z. s. m.). Výkon soudnictví u dětí mladších patnácti let je navázán na takovou rozhodovací činnost, která je spojená s „posuzováním činů jinak trestných“, čímž se mají na mysli všechny postupy, jež mohou soudy pro mládež provádět podle zákona, a to včetně vydávání rozhodnutí na podkladě hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. Jinými slovy jde o vedení řízení ohledně činu jinak trestného a o ukládání opatření za jeho spáchání, ale i ty postupy a rozhodnutí, které se dotýkají rovněž upuštění od takových uložených opatření, jejich změny či jejich zrušení, tedy postupy v rámci vykonávacího řízení. Přitom vykonávací řízení se zde zásadně (s výjimkami výslovně stanovenými) koná ve smyslu § 96 z. s. m. podle předpisů upravujících občanské soudní řízení, a to zejména řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, což ohledně ochranných opatření jednoznačně vyplývá z ustanovení § 466 písm. o) z. ř. s. V tomto směru je třeba poukázat i na dikci posledně citovaného ustanovení: „V řízení soud rozhoduje zejména ve věcech ... o) ochranných opatření...“ Jak tedy jednoznačně vyplývá z této formulace a ze skutečnosti, že ochrannou výchovu nelze uložit podle jiného zákona než zákona č. 218/2003 Sb., soud pro mládež je současně i obecným soudem péče soudu o nezletilé (tzv. opatrovnickým soudem) ve smyslu zákona o zvláštních řízeních soudních. O ochranných opatřeních u dětí mladších patnácti let je totiž oprávněn rozhodovat jen soud pro mládež [viz § 93 odst. 1 písm. f), g), odst. 2 až 5 a § 95a z. s. m.] a pouze tento soud může podle předpisů upravujících občanské soudní řízení rozhodovat i v rámci jejich výkonu v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé (viz § 466 a násl. z. ř. s.).

43. Soud pro mládež je ze všech uvedených důvodů věcně příslušným soudem i pro rozhodování o zrušení ochranné výchovy, popřípadě i o uložení ústavní výchovy, a to v tomto posledně uvedeném případě též jako obecný soud ve věcech péče soudu o nezletilé [§ 2 písm. t) z. ř. s.], jehož příslušnost se řídí ustanovením § 467 z. ř. s. Soud pro mládež, přestože je speciálním soudem, jenž rozhoduje věci týkající se dětí mladších patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného, je současně i obecným soudem pro řízení, která u takového dítěte (v obecném pojetí však stále nezletilého) jsou vedena ve smyslu § 96 z. s. m. podle předpisů upravujících občanské soudní řízení. Stává se tak soudem ve věcech péče o nezletilé podle § 2 písm. t) z. ř. s., přičemž soud pro mládež je v těchto případech obecným soudem podle § 1 odst. 1 z. ř. s. Jen tak může být zajištěno vzájemné propojení a návaznost všech řízení, která jsou vedena ohledně konkrétního nezletilého, a tedy i dítěte mladšího patnácti let. Uvedenou pravomoc rozhodovat o zrušení opatření či v rámci jiných soudních řízení, která navazují na péči o nezletilého jako dítěte mladšího patnácti let, jež se dopustilo činu jinak

trestného, nelze svěřit jinému soudu, než je soud pro mládež, neboť by došlo k porušení obecných principů vyplývajících z ustanovení § 1 odst. 1 z. s. m., které stanoví postup soudu při rozhodování a výkonu soudnictví ve věcech mládeže [§ 2 odst. 1 písm. a) a § 4 z. s. m.].

44. V tomto vykonávacím řízení je příslušným soudem zásadně soud pro mládež prvního stupně, jehož zvláštní senát nebo samosoudce [§ 2 odst. 2 písm. d) z. s. m.] rozhodoval o uložení opatření podle § 93 z. s. m., a to podle zásady, že při prvním řízení ve věci péče o nezletilého je založen spis, v němž se vedou i následující řízení týkající se téhož dítěte. Výhoda tohoto řešení spočívá mimo jiné v tom, že ve stejném spise provádí soud svoji dohledovou činnost a zjišťuje (je-li toho v daném případě třeba), zda jsou plněna opatření a z nich vyplývající povinnosti při péči o dítě mladší patnácti let, o nichž dříve rozhodl. Důvodem je, že péče soudu o dítě se považuje za jeden celek, v němž se pravidlo *perpetuatio fori* (§ 11 odst. 1 o. s. ř.) posuzuje k okamžiku zahájení prvního řízení (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 7. 2013, sp. zn. [II. ÚS 3363/12](#)). U následně zahájených řízení, která je zásadně možno zahájit na návrh nebo i bez návrhu, se tak již nezkoumá místní příslušnost soudu, neboť místně příslušným je ten soud, u něhož se vede spis. U tohoto soudu je také nutné podat nový návrh na zahájení řízení, byť dítě mladší patnácti let vykonávající ochrannou výchovu má v době jejího výkonu bydliště v obvodu jiného soudu. K řešení vzniklé situace slouží institut přenesení příslušnosti, který však lze využít i v mezidobí, kdy se ve spisu péče soudu o nezletilé nevede žádné řízení [viz § 5 z. ř. s.; srov. dále SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 10].

45. Pro odvolací řízení platí ustanovení § 28 z. ř. s., neboť ohledně zkoumané otázky ochranné výchovy neplatí podmínky vyplývající ze speciálního ustanovení § 476 z. ř. s., podle něhož „schválil-li soud ve věcech péče o nezletilé rozsudkem dohodu rodičů, nejsou rodiče oprávněni podat odvolání proti výroku, jímž byla dohoda schválena“. Z uvedené dikce je zřejmé, že nejde o takovou situaci při rozhodování o výkonu ochranné výchovy. V tomto smyslu není vyloučena ani možnost podat žalobu podle § 29 z. ř. s. na obnovu řízení a pro zmatečnost.

46. Místní příslušnost soudu pro mládež jako obecného soudu se řídí ustanovením § 467 z. ř. s., podle něhož je pro řízení příslušný obecný soud nezletilého dítěte (§ 467 odst. 1 z. ř. s.). Není-li příslušný soud znám nebo nemůže-li včas zakročit, zakročí soud, v jehož obvodu se nezletilý zdržuje. Jakmile však je to možné, postoupí věc soudu příslušnému (§ 467 odst. 2 z. ř. s.). Pro zkoumání místní příslušnosti se použijí pravidla uvedená v ustanovení § 105 o. s. ř. Soud může zkoumat místní příslušnost jen předtím, než začne jednat o věci samé (§ 19 z. ř. s.). Účastníci tohoto řízení (§ 6 z. ř. s.) mohou uplatnit námitku místní nepřislušnosti nejpozději při prvním úkonu, který jim přísluší. V případě, že podmínky místní příslušnosti chybějí nebo je není možné zjistit, musí být věc předložena Nejvyššímu soudu, jenž určí, který soud věc projedná a rozhodne, a to podle § 11 odst. 3 o. s. ř. (viz SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 31– 32; obdobně též DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 67– 69).

47. Postup podle § 466 písm. o) z. ř. s. se užije z uvedených důvodů tehdy, pokud je třeba v průběhu vykonávané ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. učinit rozhodnutí o jejím zrušení.

48. Ředitel zařízení, v němž dítě mladší patnácti let vykonává ochrannou výchovu, je podle § 24 odst. 1 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb. povinen podat příslušnému soudu návrh na zrušení ochranné výchovy, jestliže bylo dosaženo účelu ochranné výchovy (nebo pominuly-li před jejím započatím okolnosti, pro něž byla uložena). Z uvedeného je zřejmé, že zrušení ochranné výchovy, která již byla vykonávána, je vázáno výhradně na dosažení jejího účelu. To znamená, že bez toho, aby došlo k dosažení účelu ochranné výchovy, ji nelze zrušit, tj. ukončit (což plyne i z toho, že žádné takové speciální ustanovení neobsahuje ani hlava třetí zákona č. 218/2003 Sb.).

49. Pro zahájení řízení podle zákona o zvláštních řízeních soudních však není nutné vyčkávat na návrh od ředitele výchovného zařízení podle § 24 odst. 1 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., v němž dítě vykonává ochrannou výchovu, nebo za uvedených podmínek na návrh státního zástupce podle § 8 odst. 1 písm. b), odst. 2 z. ř. s., ale soud může postupovat i bez takového návrhu, protože zde platí obecné ustanovení § 13 z. ř. s., že řízení se zahajuje i bez návrhu, není-li zákonem stanoveno jinak. Ustanovení § 468 z. ř. s., jež upravuje určitá řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, která lze zahájit jen na návrh, a jež je speciálním pro řízení ve věcech péče soudu o nezletilé podle druhého pododdílu, se zde neužije, neboť dopadá jen na druhy řízení konkrétně vymezené, mezi nimiž není uvedeno řízení o ochranném opatření podle § 466 písm. o) z. ř. s., a proto toto řízení o zrušení ochranné výchovy lze zahájit i bez návrhu za podmínek uvedených v § 13 odst. 2, 3 z. ř. s. Soud pro mládež, ať na podkladě návrhu, nebo i bez něj, postupuje při rozhodování v rámci výkonu rozhodnutí, a to včetně zrušení ochranné výchovy, podle obecného ustanovení § 19 z. ř. s. tak, že nařídí jednání, neboť zákon v pododdílu nazvaném „Řízení ve věcech péče o nezletilé“ nestanoví, že není třeba jednání.

50. Vykonávací řízení ohledně ochranné výchovy uložené podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. se zásadně vede tehdy, pokud došlo v průběhu jejího výkonu ke zjištění, že byly splněny buď zcela, nebo částečně podmínky pro její další výkon.

51. Ochranná výchova je druhem ochranného opatření, při kterém je dítě mladší patnácti let umístěno ve výchovném ústavu, a proto pro případ, že dojde k jejímu zrušení, musí soud pro mládež vždy zkoumat, do jakého výchovného prostředí se bude dítě propouštět. Jinými slovy je soud pro mládež v souvislosti s takovým rozhodnutím povinen posuzovat, zda dítě bude po propuštění u svých rodičů, nebo je třeba ho umístit do jiného výchovného prostředí. Z těchto důvodů musí soud pro mládež k tomu, aby mohl dítě mladší patnácti let propustit z ochranné výchovy v případě, že takové dítě nemá ve své rodině splněny vhodné podmínky pro jeho další výchovu nebo vývoj, anebo tu jsou vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou zabezpečit jeho výchovu, zvažovat vhodné související výchovné opatření, neboť ústavní výchova podle § 971 a násl. o. z. je jen jednou z možností, kam lze dítě za splnění stanovených podmínek umístit (v úvahu dále přichází např. svěření do péče jiné osoby, pěstounství apod. – viz § 953 až § 970 o. z.). Jestliže soud pro mládež v řízení vedeném z podnětu např. ředitele výchovného ústavu [§ 24 odst. 1 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb.], na základě návrhu státního zástupce [§ 8 odst. 1 písm. b), odst. 2 z. ř. s.] nebo i bez návrhu (§ 13 odst. 1 z. ř. s.), a to ať již s ohledem na argumenty obsažené v podaném návrhu, nebo na základě svého vlastního zjištění učiněného v průběhu řízení, dospěje k závěru, že je vhodné uložit takovému dítěti mladšímu patnácti let ústavní výchovu, musí nejdříve rozhodnout tak, že se ochranná výchova zruší, a teprve při zjištění, že jsou splněny podmínky pro uložení ústavní výchovy, rozhodne o tom, že se tomuto dítěti ukládá ústavní výchova, a to podle § 971 odst. 1 o. z. [§ 466 odst. 1 písm. n) z. ř. s.]. Státní zástupce může podle § 8 odst. 1 písm. b), odst. 2 z. ř. s. podat návrh na zahájení řízení ve věcech péče soudu o nezletilé kromě jiného i o ústavní výchově. Takový návrh může učinit, dospěje-li k závěru, že jsou u dítěte mladšího patnácti let splněny podmínky pro uložení ústavní výchovy podle § 971 a násl. o. z. Za uvedené situace, je-li dítě mladší patnácti let ve výkonu ochranné výchovy uložené podle § 93 odst. 1 písm. f), odst. 2, 3 z. s. m., může státní zástupce spojit s návrhem na ústavní výchovu zcela logicky návrh na zrušení ochranné výchovy, a to za stejných podmínek, za nichž tak činí podle § 24 odst. 1 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb. ředitel zařízení, v němž dítě mladší patnácti let vykonává ochrannou výchovu.

52. Nezbytnost výše popsaného postupu se odvíjí od skutečnosti, že podle občanského soudního řádu ani podle zákona o zvláštních řízeních soudních nelze rozhodnout o přeměně ochranné výchovy v ústavní. Proto je třeba v rámci vykonávacího řízení ve věcech péče soudu o nezletilé nejdříve vždy zrušit ochrannou výchovu a v případě, že jsou splněny podmínky pro uložení ústavní výchovy, rozhodnout o jejím nařízení. Ústavní výchovu nezletilého dítěte může soud nařídít jako nezbytné

opatření podle § 971 odst. 1 o. z., jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou zabezpečit jeho výchovu. Soud tak rozhodne zejména tehdy, když dříve učiněná opatření nevedla k nápravě, přičemž vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby. Právě tato podmínka rovněž brání možnosti, byť za analogického použití ustanovení § 23 z. s. m., přeměnit ochrannou výchovu v ústavní výchovu v rámci vykonávacího řízení týkajícího se ochranné výchovy uložené podle § 93 odst. 1 písm. f), odst. 2, 3 z. s. m. Před nařízením ústavní výchovy je totiž soud vždy povinen provést dokazování [viz HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 až 975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1301 a 1302], zatímco při uvedené přeměně žádná taková podmínka není stanovena.

53. Soud podle § 971 odst. 4 o. z. v rozhodnutí, kterým nařizuje ústavní výchovu, označí zařízení, do něhož má být dítě umístěno. Přitom přihlédne k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud dbá na umístění dítěte co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých. Je třeba připomenout, že je to soud, kdo v rozsudku o nařízení ústavní výchovy označuje zařízení, do něhož má být dítě umístěno. Při rozhodnutí o umístění dítěte do ústavní výchovy upraví soud také rozsah vyživovací povinnosti rodičů (§ 975 o. z.).

54. Forma rozhodnutí se bude odvíjet od toho, jaké rozhodnutí soud pro mládež učiní. Jestliže bude rozhodovat pouze o zrušení ochranné výchovy, učiní tak usnesením, neboť v tomto případě platí speciální ustanovení § 93 odst. 11 z. s. m., které výslovně stanoví tuto formu rozhodnutí. Soud pro mládež rozhodne rozsudkem v případě, když spojí rozhodnutí o zrušení ochranné výchovy s uložením ústavní výchovy, což je rozhodnutí, které nemá v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže žádné zákonné zakotvení. Postupuje se proto výhradně podle zákona o zvláštních řízeních soudních [viz § 466 písm. n) z. ř. s.], kde pro meritorní rozhodnutí vydané v tomto řízení platí ustanovení § 471 z. ř. s., tj. soud rozhoduje rozsudkem.

55. Dovolání není přípustné proti rozhodnutí vydanému v tomto vykonávacím řízení ve smyslu § 30 z. ř. s., což vyplývá z dikce tohoto ustanovení, podle něhož dovolání nelze podat proti rozhodnutí podle hlavy páté části druhé zákona o zvláštních řízeních soudních. Citované ustanovení však nemá dopad na konání řízení o uložení opatření podle § 93 z. s. m., a proto, jestliže je uloženo opatření podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb., nejde o rozhodnutí podle zákona o zvláštních řízeních soudních. Ohledně možnosti podat dovolání proti rozhodnutí o uložení nebo neuložení opatření dítěti mladšímu patnácti let podle § 93 z. s. m. tedy platí obecná úprava dovolání podle § 236 o. s. ř.

56. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze všech uvedených důvodů navázalo tímto stanoviskem v jím řešené problematice na závěry obsažené již v rozhodnutí pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr., podle něhož řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. je v principu svébytným občanským soudním řízením. Jde o nesporné řízení vycházející z právní úpravy řízení ve věcech péče o nezletilé vymezené v občanském soudním řádu (od 1. 1. 2014 je již upraveno nikoliv v ustanoveních § 176 a násl. o. s. ř., ale v zákoně o zvláštních řízeních soudních) s modifikacemi upravenými v ustanoveních § 89 až § 96 z. s. m. To představuje netrestní reakci na spáchání činu jinak trestného za použití zvláštního okruhu opatření a řízení pak probíhá za účasti speciálně vymezeného okruhu účastníků (viz ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 816 a 817). Ze smyslu zákona č. 218/2003 Sb. jednoznačně vyplývá, že jeho hlava druhá a hlava třetí tvoří zcela samostatné, oddělené a vzájemně nikterak propojené části, a to nejen pro ukládání opatření podle § 93 z. s. m., ale i pro řízení vykonávací, neboť i při výkonu těchto opatření se uplatní zásada vyplývající z § 96 z. s. m.

57. Na základě zmíněného, již dříve vysloveného názoru a v souvislosti s ním zaujalo trestní kolegium Nejvyššího soudu stanovisko, jehož právní věta pod bodem I. uvádí, že povaha řízení podle hlavy třetí

zákona č. 218/2003 Sb. vylučuje, aby ve věci dítěte mladšího patnácti let, jemuž bylo uloženo za čin jinak trestný opatření podle § 93 z. s. m., byla použita ustanovení hlavy druhé citovaného zákona. Jelikož tato zásada platí nejen pro ukládání opatření, ale i pro řízení vykonávací, v němž se postupuje podle občanského soudního řádu a zákona o zvláštních řízeních soudních, nelze užít ustanovení o přeměně ochranné výchovy v ústavní výchovu podle § 23 odst. 1 a § 87 odst. 1 z. s. m., tedy ustanovení hlavy druhé zákona č. 218/2003 Sb., jde-li o ochrannou výchovu uloženou podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. trestně neodpovědnému dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný.

58. V důsledku uvedeného právního názoru dále v právní větě pod bodem II. tohoto stanoviska trestní kolegium Nejvyššího soudu stanovilo, že při rozhodování o zrušení ochranné výchovy uložené podle § 93 odst. 1 písm. f) z. s. m. se soud pro mládež řídí ustanoveními hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. a v návaznosti na ustanovení § 96 z. s. m. též občanskoprávními předpisy, které neznají možnost přeměny ochranné výchovy v ústavní výchovu (tzn. neexistuje žádné ustanovení, které by takovou formu rozhodnutí upravovalo). S ohledem na to je třeba v případě, že uložená ochranná výchova již splnila svůj účel, vždy nejdříve rozhodnout o jejím zrušení (§ 93 odst. 11 z. s. m.) a podle poměrů dítěte mladšího patnácti let v každé konkrétní věci zvolit další vhodný postup zajišťující jeho péči tak, aby nedocházelo k problematickým situacím s umístěním takového dítěte.

59. Pokud je se zřetelem na poměry tohoto dítěte vhodné či potřebné, aby bylo poté, co bude propuštěno z ochranné výchovy, umístěno podle § 971 odst. 1 o. z. do ústavní výchovy, a to zejména s ohledem na to, že tu jsou vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou zabezpečit jeho výchovu, případně výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav anebo jeho řádný vývoj jsou i nadále vážně ohroženy nebo narušeny, může být toto rozhodnutí o zrušení ochranné výchovy spojeno s rozhodnutím o současném nařízení ústavní výchovy [§ 466 písm. n) z. ř. s.]. Přitom je třeba vždy též zvažovat, zda není na místě dát přednost před nařízením ústavní výchovy svěřením dítěte do péče fyzické osoby.

60. V této souvislosti považuje trestní kolegium Nejvyššího soudu za nutné zdůraznit, že jde o alternativní možnost, která nevylučuje – s ohledem na konkrétní okolnosti případu – též oddělené rozhodnutí o zrušení ochranné výchovy podle § 93 odst. 11 věty druhé z. s. m. a následné umístění tohoto dítěte do ústavní výchovy v samostatném řízení. Takové řešení, ač v zásadě není vyloučeno, nemusí být vzhledem ke konkrétním okolnostem případu praktické, a to zejména pro časové prodlevy, které mohou nastat mezi těmito rozhodnutími. V uvedeném případě by totiž příslušný soud byl povinen řešit zvláště u dítěte bez jakéhokoliv zázemí či bydliště nebo u dítěte, u něhož jsou ve smyslu § 971 odst. 1 o. z. jiné vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou zabezpečit jeho výchovu, dočasné umístění dítěte do náhradní péče na dobu mezi zrušením ochranné výchovy a nařízením ústavní výchovy v následném samostatném řízení, a to např. předběžným opatřením (§ 74 o. s. ř.). Takový postup bude vhodný v případě, pokud by bylo třeba provést šetření či obsáhlé dokazování k možnosti a vhodnosti uložení ústavní výchovy dítěti, zejména když v něm bude soud zvažovat, zda není na místě dát přednost před nařízením ústavní výchovy svěřením dítěte do péče fyzické osoby. Soud v této souvislosti totiž musí vždy zvažovat, zda není možné zvolit jiný způsob řešení situace dítěte, který zásadně nesmí představovat nepřiměřený zásah do rodinného života zúčastněných. Přitom je vázán nejen ustanovením § 971 a násl. o. z., ale také již shora zmíněnými mezinárodními závazky České republiky. V neposlední řadě je třeba přihlížet i k rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva (dále ve zkratce „ESLP“), jenž klade důraz na skutečnost, že rozdělení rodiny představuje velmi závažný zásah do rodinného života a taková praxe se musí opírat o dostatečně závažné a pádné argumenty (viz rozsudek velkého senátu ESLP ve věci Scozzari a Giunta proti Itálii ze dne 13. 7. 2000, stížnost č. 39221/98 a č. 41063/98, § 148). ESLP označuje odebrání dětí do náhradní péče jako „zdaleka nejkrajnější opatření“ a zpravidla vyžaduje, aby vnitrostátní orgány přijaly jiná opatření, pokud mohou dosáhnout sledovaného účelu (viz rozsudek ve věci Kutzner proti Německu ze dne 26. 2. 2002, stížnost č. 46544/99, § 75). ESLP v této souvislosti

sice často zdůrazňuje, že státy mají široký prostor pro uvážení, zda je nutné odebrat dítě do náhradní péče, ale v jeho praxi tento prostor poměrně značně zužuje na základě zásady proporcionality s tím, že hlavní roli v těchto situacích hraje „nejlepší zájem dítěte“ (viz rozsudek ve věci Haase proti Německu ze dne 8. 4. 2004, stížnost č. 11057/02, § 93), přitom zájem dítěte může převážit nad zájmem rodiče (viz rozsudek ve věci Johansen proti Norsku ze dne 7. 8. 1996, stížnost č. 17383/90, § 78). Nicméně důvodem pro odebrání dítěte z péče rodičů nemůže být pouze možnost umístit dítě do prostředí vhodnějšího pro jeho výchovu (viz rozsudek velkého senátu ESLP ve věci K. a T. proti Finsku ze dne 12. 7. 2001, stížnost č. 25702/94, § 173). Vnitrostátní orgány musí pečlivě vážit na jedné straně důležitost ochrany dítěte v situaci, kdy se zdá, že je vážně ohroženo jeho zdraví a vývoj, a na druhé straně zájem, aby rodina byla pohromadě, případně její sjednocení, co nejdříve to je možné. Proto odebrání dítěte do náhradní péče by v zásadě mělo být dočasným řešením a ukončeno ihned, jak to okolnosti dovolí (viz rozsudek ESLP ve věci Kutzner proti Německu ze dne 26. 2. 2002, stížnost č. 46544/99, § 76). Avšak pokud se dítě již nachází v náhradní péči delší dobu, je při sjednocování s jeho rodinou nutno vzít v potaz zájem dítěte na tom, aby se faktická situace opět neměnila, a proto potřeba stability pro dítě může za daných okolností převážit nad zájmem na znovusjednocení rodiny (viz rozsudek velkého senátu ESLP ve věci K. a T. proti Finsku ze dne 12. 7. 2001, stížnost č. 25702/94, § 155). Tato praxe ESLP se projevila např. v rozsudku ve věci Havelka a ostatní proti České republice ze dne 21. 6. 2007, stížnost č. 23499/06, nebo v rozsudku ve věci Wallová a Walla proti České republice ze dne 26. 10. 2006, stížnost č. 23848/04. V uvedených rozsudcích ESLP hodnotil zásah - v podobě nařízení ústavní výchovy - do práva rodičů i dětí na společný rodinný život a s odvoláním na svou ustálenou judikaturu mimo jiné připomněl, že možnost umístit dítě do prostředí vhodnějšího pro jeho výchovu nemůže sama o sobě odůvodňovat jeho násilné odnětí biologickým rodičům. Soud totiž není ani v této situaci zbaven povinnosti vždy zkoumat, zda objektivně neexistuje jiná možnost umístit dítě do vhodného, nikoli ústavního prostředí (viz KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 948 až 953).

61. Trestní kolegium Nejvyššího soudu na podkladě všech zmíněných skutečností a argumentů zaujalo v zájmu jednotného rozhodování soudů toto stanovisko vyjádřené v jeho právních větách.